

РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ОПЕРАЦІЇ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Розглянуто проблемні питання розкриття інформації про операції в іноземній валюті у фінансовій звітності суб'єктів господарювання. Запропоновано зміни до фінансової звітності з метою підвищення ступеня задоволення потреб користувачів інформації

Постановка проблеми. За сучасних умов розвитку економічних відносин основною метою ведення бухгалтерського обліку є задоволення інформаційних потреб усіх користувачів для прийняття ними економічно обґрунтованих рішень. Головним джерелом повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства виступає фінансова звітність.

Фінансова звітність ґрунтується на концепції збереження та приросту номінального та реального фінансового капіталу з точки зору транснаціональних економічних позицій, вона задовольняє інформаційні потреби найбільш широкого кола осіб, тобто є загальною інформацією, на яку покладаються користувачі як на основне джерело в ході прийняття обґрунтованих рішень.

Слід наголосити на тому, що користувачу фінансової інформації для прийняття різного роду рішень, необхідна не просто інформація, генерована в системі бухгалтерського обліку, а така, що відповідає певним якісним характеристикам, є достовірною, своєчасною, релевантною. В представленні достовірної та повної фінансової звітності зацікавлені і сам суб'єкт господарювання, оскільки вона сприяє посиленню його позиції на ринку, покращує його зв'язки з оточуючим середовищем (підвищує соціальний рейтинг та імідж компанії, сприяє здобуттю репутації чесної компанії), значно підвищує рівень довіри з боку реальних та потенційних інвесторів, допомагає в підвищенні вартості компанії на міжнародному ринку, нейтралізації можливих претензій з боку суспільних організацій тощо.

На основі інформації, сформованої в системі бухгалтерського обліку, у вітчизняних суб'єктів господарювання з'явилася можливість формувати різну за своїм змістом звітність, яка відповідає вимогам та інформаційним запитам внутрішніх та зовнішніх заінтересованих користувачів, хоча формат звітності залишається при цьому єдиним. Тенденцією розвитку формування бухгалтерської інформації є формування системи показників з використанням ринкових оцінок, прогнозних величин тощо. Така система показників підлягає відображенню на рахунках бухгалтерського обліку, забезпечує зіставність показників з аналогічними, що трактуються в системі МСФЗ (IAS/IFRS).

Нормами стандартів передбачено розкриття інформації для користувачів, заінтересованих в отриманні системних відомостей про підтримку та зростання фізичного, операційного капіталу суб'єктів підприємства. Зазначені відомості включають інформацію про можливість генерування або забезпечення надходжень грошових коштів від активів підприємства, які створюють доходи; процес відшкодування вартості спожитих економічних ресурсів та встановлення величини тих доходів, які забезпечують приріст власного капіталу від ділової активності суб'єктів господарювання; продуктивність та ефективність використання факторів виробництва тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням розробки та удосконалення звітності серед інших присвятили свої праці такі вчені як О.М. Брадуп, Ф.Ф. Бутинець, М.Р. Лучко, Ж.С. Труфіна, Л.В. Чижевська, Л.С. Шатковська тощо.

Метою дослідження є удосконалення зовнішньої звітності суб'єктів господарювання щодо розкриття інформації про операції в іноземній валюті.

Викладення основного матеріалу. У нормативних документах і в наукових публікаціях висувається цілий ряд вимог щодо змісту та форми бухгалтерської звітності.

Разом з тим, зауважимо, що підходи до формування бухгалтерської звітності відрізняються в країнах світу, що пояснюється переважно обліковою моделлю, яку використовує та чи інша країна. Зокрема, в країнах, які застосовують континентальну модель бухгалтерського обліку (до якої відносимо й Україну та інші країни СНД), характерним є певний рівень державної регламентації ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. У переважній більшості країн континентальної моделі обліку форми фінансової звітності є уніфікованими та єдиними для усіх суб'єктів господарювання.

На відміну від зазначеного підходу, в англо-американській обліковій моделі основний акцент робиться не на регульованні форми (в т.ч. розробці уніфікованих форм фінансової звітності та облікових реєстрів, плану рахунків), а визначенні основних вимог до сутності інформації, що підлягає розкриттю. Оскільки в основу системи МСФЗ (IAS/IFRS) покладено підходи, поширені саме в країнах з англо-американською обліковою моделлю, то регулювання порядку складання фінансових звітів зводиться до визначення вимог щодо визнання, оцінки та розкриття інформації про елементи фінансової звітності без жорсткої регламентації форм та формату самих звітів.

Відповідно до положень П(С)БО 21, українські суб'єкти господарювання мають розкривати наступну інформацію щодо впливу змін валютних курсів за іноземними валютами, в яких виражена вартість елементів звітності: активів та зобов'язань:

а) суму курсових різниць, що включена до складу доходів і витрат протягом звітного періоду;

б) суму курсових різниць, що включена протягом звітного періоду до складу іншого додаткового капіталу, а також інформація, що пояснює взаємозв'язок між сумою таких курсових різниць на початок і на кінець звітного періоду.

З метою створення привабливого інвестиційного клімату, а також для забезпечення ефективного функціонування економіки країни на макrorівні актуальною є адаптація національної системи бухгалтерського обліку та звітності до вимог фондових ринків, що, в свою чергу, передбачає максимальне врахування норм міжнародних стандартів. Так, відповідно до положень МСФЗ (IAS/IFRS), суб'єкти господарювання, від яких вимагається застосування даних стандартів або які застосовують їх добровільно, у фінансовій звітності мають зазначати таку інформацію:

а) суму курсових різниць, визнаних у прибутку або збитку, за винятком тих, що виникають від фінансових інструментів, оцінених за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки як прибутку чи збитку згідно з МСФЗ (IFRS) 9 "Фінансові інструменти";

б) чисті курсові різниці, визнані в іншому сукупному прибутку та накопичені в окремому компоненті власного капіталу, а також узгодження суми таких курсових різниць на початок та кінець періоду.

Додатково підприємства зазначають функціональну валюту, в якій виражається вартість усіх здійснених операцій в іноземній валюті.

Відповідно до норм стандартів фінансового обліку США, у фінансових звітах або примітках до них має зазначатися сума про накопичену суму прибутків або збитків за операціями, які є результатом впливу змін валютних курсів на операції, вартість яких виражена у валютах, які відрізняються від функціональної валюти, тобто курсових різниць, які враховуються для розрахунку прибутку за звітний період.

У Російській Федерації в Положенні з бухгалтерського обліку (ПБУ) 3/2006 зазначається, що в бухгалтерській звітності розкривається:

1) величина курсових різниць, які утворилися за операціями перерахунку вартості активів і зобов'язань, вираженої в іноземній валюті, які підлягають оплаті в іноземній валюті;

2) величина курсових різниць, які утворилися за операціями перерахунку вартості активів і зобов'язань, вираженої в іноземній валюті, яка підлягає оплаті в рублях; величина курсових різниць, зарахованих на рахунки бухгалтерського обліку, відмінних від рахунку обліку фінансових результатів організації;

3) офіційний курс іноземної валюти до рубля, встановлений Центральним банком Російської Федерації, на звітну дату. У випадку, якщо для перерахунку вартості активів і зобов'язань, вираженої в іноземній валюті, які підлягають сплаті в рублях, законом або згодою сторін встановлений інший курс, то в бухгалтерській звітності розкривається такий курс.

Аналіз білоруського законодавства з бухгалтерського обліку показав, що регулятор не передбачає розкриття жодної інформації щодо операцій в іноземній валюті.

Встановлено, що удосконалена методика бухгалтерського відображення операцій в іноземній валюті в частині реалізованих та нереалізованих курсових різниць вимагає перегляду існуючих форм звітності у частині розкриття інформації щодо операцій в іноземній валюті.

Досліджуючи дію валютного ефекту В.В. Філін зазначає, що для ефективного аналізу зовнішніми користувачами у звітності необхідно розкривати обсяги валютного ефекту [1, с. 12]. На його думку, найбільш оптимальним є варіант, за якого суб'єкт господарювання або додатково розкриває таку інформацію у звіті про прибутки та збитки, або вказує обсяги валютного ефекту у примітках до фінансової звітності. Перший варіант реалізується наступним чином:

1) підприємство вказує прибуток, перерахований у курсах іноземних валют базового періоду;

2) вводиться додатковий рядок "Валютний ефект", який збільшує або зменшує показник прибутку за базовим курсом;

3) отримані в результаті показники фактичного визнаного прибутку за поточними курсами формуються шляхом додавання показників, розрахованих за двома попередніми етапами.

Другий варіант не передбачає внесення змін у звіт про прибутки і збитки, але підприємство зобов'язується розкривати

валютний ефект у пояснювальній записці, щоб користувачі мали змогу здійснити вищезазначені дії власними силами.

Вважаємо, що ідея коригування поточного прибутку відповідно до змін курсів є доречною, тому що вона має на меті представлення фактичного впливу змін валютних курсів на показник фінансового результату господарської діяльності. Разом з тим, перед бухгалтером постає питання щодо визначення базового періоду, за який обираються валютні курси для розрахунку, тобто варто розробити порядок його встановлення, визначити, які якісні та кількісні характеристики мають бути наявні у такому базовому періоді, щоб доцільним було застосування курсів саме даного періоду.

Пропонуємо відобразити у фінансовій звітності інформацію про реалізовані та нереалізовані курсові різниці, які виникають за результатами здійснення операцій в іноземній валюті. На основі проведеного дослідження встановлено, що реалізовані курсові різниці виникають на дату фактичного здійснення розрахунків за операціями в іноземній валюті, а нереалізовані – розраховуються на дату балансу без фактичного завершення розрахунків з метою перерахунку вартості активів та зобов'язань для розкриття про них фінансової інформації у звітності відповідно до принципу єдиного грошового вимірника. Використання даного поділу курсових різниць для цілей бухгалтерського обліку сприяє дотриманню принципів об'єктивності та превалювання сутності над формою, а також критеріїв визнання доходів та витрат.

Враховуючи класифікацію курсових різниць на реалізовані та нереалізовані для забезпечення ефективності управлінських рішень, що ґрунтуються на облікових даних, запропоновано удосконалення фінансової звітності за наступними напрямками.

Пропонуємо внести зміни до розділу III активу та розділу V пасиву ф. № 1 "Баланс", а саме: запровадити уточнюючі рядки 271 "у тому числі накопичена негативна курсова різниця" та 631 "у тому числі накопичена позитивна курсова різниця" (табл. 1).

У вписуваному ряд. 271 відображаються суми негативної нереалізованої курсової різниці, накопичені на субрахунках 391.1 "Накопичена негативна операційна нереалізована курсова різниця" та 391.2 "Накопичена негативна неопераційна нереалізована курсова різниця"; у вписуваному ряд. 631 – відповідно суми позитивної нереалізованої курсової різниці, накопичені на субрахунках 691.1 "Накопичена позитивна операційна нереалізована курсова різниця" та 691.2 "Накопичена позитивна не операційна нереалізована курсова різниця".

Таблиця 1 Фрагмент удосконаленої ф. № 1 "Баланс"

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
<...>			
III. Витрати майбутніх періодів	270		
у тому числі накопичена негативна курсова різниця	271		
<...>			
Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
<...>			
V. Доходи майбутніх періодів	630		
у тому числі накопичена позитивна курсова різниця	631		
<...>			

Таке виокремлення сум нереалізованих курсових різниць забезпечує зовнішніх користувачів додатковою прозорістю та достовірною інформацією про реальну вартість активів та зобов'язання за операціями, вираженими в іноземній валюті, а також надає інформацію для проведення аналізу можливих наслідків зміни валютних курсів у майбутньому.

Таблиця 2. Фрагмент удосконаленої ф. № 5 "Примітки до річної фінансової звітності"

Розділ V. Доходи і витрати

Найменування показника	Код рядка	Доходи	Витрати
А. Інші операційні доходи і витрати			
Операційна оренда активів	440		
Операційна реалізована курсова різниця	450		
<...>			
Г. Інші доходи і витрати			
Реалізація фінансових інвестицій	570		
<...>			
Неопераційна реалізована курсова різниця	600		
<...>			

У рядках 450 "Операційна реалізована курсова різниця" та 600 "Неопераційна реалізована курсова різниця" відображаються суми реалізованих курсових різниць (за видами діяльності), які у минулих звітних періодах були визнані нереалізованими у складі доходів майбутніх періодів та витрат майбутніх періодів відповідно до видів діяльності і списаних у поточному періоді у зв'язку із здійсненням розрахунків. Запропоновані зміни

назв зазначених рядків сприятимуть розкриттю достовірної інформації про величину курсових різниць за видами діяльності.

В Примітках до річної фінансової звітності пропонуємо для розкриття більш детальної інформації про нараховані курсові різниці запровадити розділ XVI "Накопичені нереалізовані курсові різниці" (табл. 3).

Таблиця 3 Розділ XVI "Накопичені нереалізовані курсові різниці"

Найменування показника	Код рядка	Залишок на початок року	Нараховано за звітний рік	Включено до складу реалізованих курсових різниць	Залишок на кінець року
Накопичені позитивні нереалізовані курсові різниці:	1550				
– у т.ч. за операційною діяльністю	1551				
– у т.ч. за неопераційною діяльністю	1552				
Накопичені негативні нереалізовані курсові різниці:	1560				
– у т.ч. за операційною діяльністю	1561				
– у т.ч. за неопераційною діяльністю	1562				

У розділі XVI гр. 3 зазначаються суми нереалізованих курсових різниць на початок року; у гр. 4 – суми нереалізованих курсових різниць, нарахованих протягом звітного періоду у зв'язку з коливаннями валютних курсів; у гр. 5 – суми нереалізованих курсових різниць перекласифікованих до складу реалізованих та зазначаються в дужках. У випадку наявності валютних коштів або дебіторської та кредиторської заборгованості в іноземній валюті у гр. 6 відображаються залишки нереалізованих курсових різниць, які були нараховані протягом звітного періоду.

Запропоновані зміни до чинних форм фінансової звітності забезпечать зовнішніх користувачів додатковою інформацією про вплив курсових різниць на показники господарської діяльності у звітному періоді та можливі впливи у наступних періодах.

З метою надання користувачам додаткової інформації про вплив коливань валютних курсів на вартість активів, зобов'язань та власного капіталу, який відбувся протягом звітного періоду, внаслідок чого виникали реалізовані та нереалізовані курсові різниці, запропоновано суб'єктам господарювання у Пояснювальній записці до річної фінансової звітності розкривати наступну інформацію:

1) аналіз стану валютного ринку та галузі діяльності протягом звітного періоду і яким чином поточна ринкова кон'юнктура вплинула на діяльність суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності. Прогнозні дані про можливі зміни на валютному ринку та в галузі, а також їх вплив на рішення управлінського персоналу, які можуть призвести до змін фінансового стану, результатів діяльності та руху грошових коштів;

2) перелік іноземних валют, в яких суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності здійснював господарські операції, та їх курси станом на кінець звітного року, розраховані середні валютні курси (включаючи інформацію про порядок їх розрахунку та доцільність його застосування);

3) величину нереалізованих валютних курсів окремо за коштами, розрахунками та зобов'язаннями (короткостроковими та довгостроковими).

Враховуючи виявлені недоліки змісту фінансової звітності та Приміток до неї у частині нерозкриття сум коштів в іноземних валютах, вважаємо за доцільне у Пояснювальній записці додатково розкривати види валют, які знаходяться на банківських рахунках суб'єкта господарювання. Крім того, можливим є розкриття інформації про вплив коливань валютних курсів на суттєві показники фінансової звітності, при цьому ступінь суттєвості має бути передбачений в обліковій політиці підприємства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Встановлено потребу в удосконаленні фінансової звітності щодо розкриття інформації про операції в іноземній валюті для підвищення їх інформаційної місткості. Для забезпечення ефективності управлінських рішень та враховуючи недосконалість існуючих форм звітності у частині розкриття інформації щодо операцій в іноземній валюті, запропоновано удосконалення звітності за напрямками 1) внесення змін до ф. № 1 "Баланс" та ф. № 5 "Примітки до річної фінансової звітності", що сприятиме задоволенню інформаційних потреб користувачів в повній, деталізованій та релевантній інформації.

Список використаної літератури:

1. *Филин В.В.* Учет и нейтрализация влияния валюты на показатели бухгалтерской отчетности: автореф. дис. канд. экон. наук: спец. 08.00.12 / В.В. Филин. – Санкт-Петербург, 2007. – 31 с.

ЧИРКА Дмитро Михайлович – здобувач Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

– бухгалтерський облік зовнішньоекономічної діяльності.

ПОПЛАВСЬКА Анна Анатоліївна – магістрант Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

– бухгалтерський облік операцій в іноземній валюті;
– ділова англійська мова.

Стаття надійшла до редакції: 07.03.12 р.